

POLICYSAMMANFATTNING FRÅN ENTREPRENÖRSKAPSFORUM

BETYDELSEN AV SOCIALT KAPITAL FÖR ENTREPRENÖRSKAP

REGIONAL UTVECKLING I EN POLARISERAD TID

PS FRÅN ENTREPRENÖRSKAPSFORUM

En viktig uppgift för Entreprenörskapsforum är att finna nya vägar att nå ut och sprida de resultat som forskningen genererar. Denna skrift är ett resultat av detta arbete.

I en ambition att popularisera och tillgängliggöra delar av den forskning som sker vid universitet och högskolor i Sverige och internationellt tar vi fram policysammanfattningar under rubriken, PS från Entreprenörskapsforum.

Vill du snabbt och enkelt ta del av slutsatser och policyrekommendationer? Läs då Entreprenörskapsforums policysammanfattningar, PS från Entreprenörskapsforum, som på några minuter sätter dig in i flera års forskningserfarenheter.

OM ENTREPRENÖRSKAPSFORUM

Entreprenörskapsforum är en oberoende stiftelse och den ledande nätverks-organisationen för att initiera och kommunicera policyrelevant forskning om entreprenörskap, innovationer, näringslivsdynamik och tillväxt. Stiftelsens verksamhet finansieras med såväl offentliga medel som av privata forskningsstiftelser, näringslivs- och andra intresseorganisationer, företag och enskilda filantroper. Författarna svarar själva för problemformulering, val av analysmodell och slutsatser i rapporten. För mer information se www.entreprenorskapsforum.se.

BETYDELSEN AV SOCIALT KAPITAL FÖR ENTREPRENÖRSKAP

– REGIONAL UTVECKLING I EN POLARISERAD TID

Johan P Larsson och Hans Westlund

VAD ÄR SOCIALT KAPITAL?

Socialt kapital beskrivs ofta som ett tudelat koncept. Det utgörs dels av sociala nätverk mellan aktörer på olika nivåer och dels av de värderingar, normer och attityder som sprids i dessa nätverk. Konceptet har över tid utvecklats från att ha avsett nätverk och normer i civilsamhället, till ett fylligare koncept som innefattar alla samhällets sektorer. Detta gäller inte minst den privata sektorn och dess aktörer samt deras kontaktytor.

Med viss förenkling kan socialt kapital förstås som de länkar, värderingar och sociala kitt som möjliggör mänskligt samarbete genom att stärka tilliten och samhörigheten mellan människor. Ett starkt socialt kapital innebär att människan ”*känner många människor, ingår i flera olika nätverk (gärna av olika karaktär) och dessutom kan få hjälp vid behov, till exempel med jobb, boende eller personligt stöd*” (Torége, 2015, ss 29).

Begreppet blev mycket populärt sedan Robert Putnam (1995a,b,c; 1996) publicerade ett antal artiklar om den minskande sociala samhörigheten i USA. Putnams tes var att trots att amerikanerna blivit rikare genom tillgång till mer finansiellt kapital och humankapital, var deras känsla av samhörighet på fallrepet. Putnam och Leonardi (1993) hade i tidigare studier av den italienska demokratis decentralisering visat att i regioner med svagt socialt kapital uppvisar de demokratiska institutionerna en drastisk funktionsförsämring. Mot denna bakgrund var Putnam orolig över att amerikaner över tid verkade engagera sig politiskt i minskande grad. Dessutom uppvisade amerikanerna sjunkande tilltro till den federala staten samt mindre och mindre intresse för civilsamhällets organisationer.

Efter Putnams mycket inflytelserika publiceringar var det relativt vanligt att forskare och beslutsfattare pratade om socialt kapital som något otvetydigt "bra". I själva verket är det viktigt att påminna sig att begreppet till syvende och sist handlar om nätverk på olika nivåer som ibland konkurrerar "på gott och ont" beroende på deltagarnas intentioner och det aktuella institutionella ramverket (Westlund & Bolton, 2003).

Det finns två olika sätt att se på socialt kapital. Dessa två betraktelsesätt utelämnar inte varandra, snarare tvärtom, och är sannolikt en anledning till att det har visat sig svårt att ge entydiga definitioner. De två betraktelsesätten är:

1. Sammanlänkande socialt kapital (fr eng *bonding social capital*).
Sammanlänkande socialt kapital sker i (oftast små) nätverk mellan individer som på olika sätt identifierar sig med varandra. Nyckelfigurer är familj, nära vänner och andra som delar kultur och etnicitet. Här är ett socialiserat beteende till stor del nedärvt och faller sig för de flesta människor mycket naturligt. Det sammanlänkande sociala kapitalet är som regel helt avgörande för människors trygghet och emotionella välbefinnande. Risken med ett alltför starkt sammanlänkat socialt kapital är dock uppenbar eftersom få starka nätverkslänkar kan försvåra inflöde av nya kunskaper och information samtidigt som det kan verka exkluderande mot människor utanför nätverket.
2. Överbryggande socialt kapital (fr eng *bridging social capital*) byggs mellan mer heterogena grupper; mellan kollegor, avlägsna vänner och medlemmar av organisationer. Rätt länkar till andra grupper kan dramatiskt öka informationstillgången i ett nätverk. Titeln på Putnams bok, *Den ensamme bowlaren* (2000) härrör ur synen på bowlingen som ett sätt för människor med mycket skilda bakgrunder att mötas och bygga broar mellan sig. Starka överbryggande länkar mellan i övrigt sammanlänkande grupper bidrar till känslan av ett "vi".

Samtidigt som det sammanlänkade sociala kapitalet alltså är en förutsättning för att samhället ska fungera kan grupperns interna sammanhållning också bli för stark, så att tilliten till det kringliggande samhället i princip försvinner. Den organiserade brottsligheten och religiösa eller politiska sekter kan förstås som extrema utslag av sådant socialt kapital.

Ett nätverks starka länkar (mätt som kapacitet, hållbarhet eller bådadera) är sådana som karakteriseras av höga investeringar ifråga om tid, emotionell inblandning o s v. Sådana länkar bygger starkare tillit genom sammanlänkande socialt kapital. Svaga länkar till andra grupper har ofta ett helt annat informationsinnehåll. Dessutom är de oftare källa till information om nya innovationer, lediga anställningar

och andra tillgångar som många gånger inte finns i den omedelbara gruppen. Detta innebär att många influenser, information och samhällelig organisering sätts i spel i svaga länkar mellan grupper. Mark Granovetter (1973) har kallat detta för styrkan i svaga länkar.

Torége (2015) karakteriserar Sverige som ett samhälle som varit starkt i *både* sammanlänkande och överbryggande socialt kapital, vilket har resulterat i en "en för alla, alla för en"-kultur, med höga inslag av både tillit och tolerans. Ett sådant samhälle karakteriseras av fungerande kontaktytor mellan olika grupper i samhället, tilltro till att människor i allmänhet gör sitt bästa samt inställningen att man bör lita på andra tills motsatsen bevisats.

En samhällsstruktur med starkt sammanlänkande, men svagt överbryggande, socialt kapital leder istället till en "en för alla, alla mot en"-situation, där stark tillit inom gruppen kombineras med stark misstro mot omvärlden, särskilt när det gäller avvikande beteende och förtroende för staten. En viss grad av överbryggande socialt kapital kan betraktas som ett krav för att en välfärdsstat av svenskt snitt ska upplevas som legitim. Individer har i allmänhet låg vilja att betala skatt om upplevelsen är att denna gynnar "andra grupper" inför vilka man saknar tillräcklig tolerans, eller kanske till och med aktivt ogillar.

Forskningen kring socialt kapital har till viss del skett på nationell makronivå och ibland i olika mikrosammanhang, inklusive på den mest detaljerade individnivå. Forskningen på mikronivå kan t ex handla om hur individens tillgång till nätverk eller starka lokala länkar underlättar företagande i olika kontexter. Typiska forskningsfrågor för den makroekonomiska analysen har t ex varit hur vissa normer och tillit på land- eller regionnivå samvarierar med samhällets övergripande funktionssätt, såsom olika aspekter av tillväxt, ojämlikhet, entreprenörskap och en rad andra fenomen.

HUR LEDER SOCIALT KAPITAL TILL (REGIONAL) UTVECKLING?

Socialt kapital kan vara entreprenörskapsstödande på flera sätt. Dels sänker socialt kapital kostnaden för experimenterande och risktagande och ökar på så sätt antalet entreprenörer. Dels verkar ett produktivt socialt kapital till att öka humankapitalet bland dem som är del i nätverket och ökar således även entreprenörskapets kvalitet och kvantitet (Westlund & Bolton, 2003).

Till stor del är denna process platsspecifik. Människors koncentration på liten yta, tillsammans med tendensen att interaktion snabbt avtar med avstånd gör att nätverken som sådana, liksom deras effekter, ofta är mycket lokala. Agglomerationsvinster (positiva ekonomiska effekter av samlokalisering) och interaktionskostnader förstärker denna situation. Tillsammans gör dessa faktorer att det

i ökande grad är populärt att studera nätverk och den utveckling de leder till på lokal nivå, t ex inom länet, kommunen, stadsdelen eller t o m det enskilda kvarteret. Intresset har även följt den teoretiska utvecklingen i fältet och att nya geografiskt högupplösta data blivit mer tillgängliga.

Korta avstånd kan alltså förstås som ett smörjmedel för socialt kapital. Framförallt är starka länkar och sammanlänkande socialt kapital ofta svårt att upprätthålla över stora avstånd. Denna egenhet hos nätverk, tillsammans med individers tendens att vara relativt orörliga över geografien, gör att effekterna av nätverk, t ex normer och värderingar - också är lokala.

En utmaning för lokala ekonomier och deras beslutsfattare är således att säkerställa att det lokala sociala kapitalet är så produktivt som möjligt. Idealt ska ett starkt lokalt socialt kapital bidra till att kanalisera kunskap för effektiv lösning av problem (och följaktligen bidra till innovationsförmågan). Det ska även bidra till att öka tillit och tolerans, samt stärka demokratin genom att öka grupperns utbyte av varandra.

En persons sociala kapital utgör ett sätt att till låg transaktionskostnad samla information som annars hade varit betydligt dyrare att säkerställa. Detta kan gälla information om lokal efterfrågan, tillgång till investeringskapital och insatsvaror i produktionen, men också förmågan att mobilisera direkt hjälp genom andras arbetsinsatser. Det kan även handla om inspiration och en förebildseffekt när andra i det egna nätverket driver framgångsrika företag (Bosma, Hessels, Schutjens, Van Praag, & Verheul, 2012).

Sannolikt är socialt kapital ett viktigare inslag i kunskapsintensiv verksamhet, där nya idéer blandas med gammal kunskap i ett högt tempo. Vad gäller storskalig och standardiserad produktion som karakteriseras av mycket hög arbetsdelning ("Fordism") är det sannolikt att kraven på socialt kapital är mycket låga. Det krävs helt enkelt inget direkt utbyte och känsla av gemenskap för att stå vid en tillverkningslina och utföra rutinmässiga arbetsuppgifter. I ett sådant sammanhang behöver de anställda inte ens ha ett gemensamt språk. Å andra sidan är icke-rutinmässigt samarbete, nätverksbyggande och till och med vissa attityder, särskilt viktiga tillgångar inom kunskapsekonomin (Westlund, 2006). Detta innebär att värdet av ett starkt socialt nätverk har ökat i takt med att kunskaper har blivit en viktigare insatsvara i produktionen. Se t ex Feldman och Zoller (2012) som visar på mycket stora ekonomiska vinster för företag som lyckas dra nytta av sk dealmakers: personer i den lokala ekonomin med mycket stort överbyggande socialt kapital.

Detta kan förklara varför vissa platser uppvisar hållbar och självgenererad tillväxt men också varför vissa platser med gynnsamma geografiska förutsättningar misslyckas: det sociala kapitalet är för svagt eller inriktat på gårdagens ekonomi. Den industriella geografien har därför en tendens att reproducera sig själv (Sorenson, 2003) eftersom en stark lokal förekomst av till exempel högteknologisk

tillverkning skapar nätverk och kulturer. Dessutom attraheras människor som är särskilt effektiva ifråga om att producera ännu fler företag i besläktade branscher.

Ett mycket typiskt resultat i den forskning som undersöker det sociala kapitalets betydelse för entreprenörskap är att det lokala entreprenörskapet är mycket beständigt över tid och att såväl den lokala entreprenörskulturen (tänk en lokal "Gnosjöanda") som icke-entreprenöriell kultur (ofta beskriven som "Bruksanda") dominerar på platser som uppvisar vissa typer av socialt kapital (Andersson & Koster, 2011; Fritsch & Wyrwich, 2014). Westlund m fl (2014) visar t ex att det i kommuner där företagsklimatet uppfattas som gott också registreras betydligt fler nya företag. Effekten är särskilt stark på landsbygden. En tolkning av det senare resultatet är att värdet av nätverk och tillit helt enkelt är högre där det är svårare att köpa kringtjänster och där stark lokal efterfrågan inte föreligger. Här finns en tydlig roll för socialt kapital i upprätthållandet av en levande landsbygd och för tillväxten av nya verksamhetsområden utanför stora städer.

Som nämnts kan effekterna av socialt kapital undersökas på flera olika geografiska nivåer. Andersson och Larsson (2016) visar på starka feedback-effekter inom svenska kvarter. I kvarter där många entreprenörer redan bor tenderar det att startas betydligt fler nya företag. Denna insikt är i statistisk mening mycket robust, d v s den beror inte på att människor med till exempel mer utbildning eller högre lön bor på vissa ställen. En rimlig tolkning av denna litteratur är att det finns tydliga tendenser för människor att anpassa sig till den miljö där de befinner sig. Detta leder till att entreprenöriella kvarter föder fler entreprenörer men också att kriminella platser föder fler brottslingar (Glaeser, Sacerdote, & Scheinkman, 1996), att många sjukskrivna i närområdet gör att fler blir benägna att sjukskriva sig (Lindbeck, Palme, & Persson, 2008) och att fler rökare föder fler rökare (Fletcher, 2010). Det sociala kapitalets roll är att på gott och ont förstärka sådana processer.

HUR STÄRKER VI (PRODUKTIVT) SOCIALT KAPITAL?

Nätverksnoder stärks när de används (d v s när individer och grupper interagerar i nätverken). Därmed skapas framgångsrika samhällen där interaktioner stärker det goda sociala kapitalet och på samma gång minimerar transaktioner av skadligt socialt kapital, såsom korruption. Socialt kapital måste alltså kontinuerligt förnyas för att inte förtvina samtidigt som det nya sociala kapitalet, i den bästa av världar, bör motsvara förändringar i den underliggande ekonomiska strukturen. Detta gör att *"entreprenörskap blir lika mycket skapare av socialt kapital, som en produkt av det"* (Westlund & Bolton, 2003, s 92-93). En komplicerande aspekt är också att det resulterande sociala kapitalet dels är historiskt bestämt, dels bara till viss del är en

produkt av medveten handling. Socialt kapital är också mycket svårt att skapa via externa interventioner (Westlund & Bolton, 2003). Det är även känt att individer och grupper "bygger" socialt kapital för att de upplever detta *i sig* som eftersträvarsvårt, helt utan ekonomiska hänsyn.

I nationalekonomisk jargong byggs "kapital" genom en fysisk investering som även innebär att avstå något annat i nuet. I denna mening är socialt kapital inte kapital alls (beroende på hur man betraktar den tid som är del i investeringen). Här framgår en tydlig skillnad mot andra slags kapital: det är svårt att ge konkreta råd kring hur ett samhälle över tid effektivt bygger socialt kapital, och i synnerhet ett socialt kapital av rätt sort.

Det har funnits en tendens bland forskare att tänka kring sammanlänkande socialt kapital som "dåligt" och på överbryggande socialt kapital som "bra". Ofta bygger denna uppfattning på att regioner, som i övrigt är jämförbara, tenderar att växa snabbare om de har relativt mycket överbryggande socialt kapital. Denna diskussion är inte alltid meningsfull, inte bara eftersom sammanbindande socialt kapital är en förutsättning för att det ska kunna finnas överbryggande länkar utan även för att en rimlig balans mellan sammanbindande och överbryggande effekter är eftersträvarsvärd.

Fördelarna med sammanbindande socialt kapital är uppenbara: tätt sammanlänkade grupper uppvisar hög tillit och obefintliga transaktionskostnader. Den som i en sådan miljö kan söka tips och råd, eller till och med finansiellt kapital, gör det i regel till en mycket begränsad kostnad. I sig är det en enorm konkurrensfördel att vara medlem av "rätt" sammanbundna grupper och av att inlemma fler människor i dessa grupper.

En uppenbar policyåtgärd för att stärka ett produktivt informationsutbyte är således löpande investeringar i den infrastruktur som gör det möjligt att upprätthålla kommunikation i nätverk och som främjar nätverkens allsidighet. En av världens långsiktiga trender är den avtagande betydelsen av gränser och ökande kommunikation över gränserna. Vår förmåga att bygga överbryggande socialt kapital har således ökat över tid i takt med att nya teknologier tagits i bruk och funnit breda användningsområden. Internets betydelse för överbryggande nätverk kan ur detta perspektiv knappast överskattas.

Långsiktigt, för en plats eller region, är den viktigaste frågan inte hur en viss typ av socialt kapital ökas utan hur en optimal kombination av olika typer av socialt kapital uppnås.

REFERENSER

Andersson, M, & Koster, S (2011). Sources of persistence in regional start-up rates—evidence from Sweden. *Journal of Economic Geography*, 11(1), 179-201.

- Andersson, M, & Larsson, J P (2016). Local entrepreneurship clusters in cities. *Journal of Economic Geography*, 16(1), 39-66. doi:10.1093/jeg/lbu049
- Bosma, N, Hessels, J., Schutjens, V., Van Praag, M., & Verheul, I. (2012). Entrepreneurship and role models. *Journal of Economic Psychology*, 33(2), 410-424.
- Feldman, M, & Zoller, T. D. (2012). Dealmakers in Place: Social Capital Connections in Regional Entrepreneurial Economies. *Regional Studies*, 46(1), 23-37. doi:10.1080/00343404.2011.607808
- Fletcher, J M (2010). Social interactions and smoking: Evidence using multiple student cohorts, instrumental variables, and school fixed effects. *Health Economics*, 19(4), 466-484.
- Fritsch, M, & Wyrwich, M. (2014). The Long Persistence of Regional Levels of Entrepreneurship: Germany, 1925–2005. *Regional Studies*, 48(6), 955-973.
- Glaeser, E L, Sacerdote, B., & Scheinkman, J. A. (1996). Crime and social interactions. *The Quarterly Journal of Economics*, 111(2), 507-548.
- Granovetter, M S (1973). The Strength of Weak Ties. *The American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Lindbeck, A, Palme, M., & Persson, M. (2008). Social interaction and sickness absence. CESifo Working Paper Series No. 2215
- Putnam RD (1995a). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy* 6: 65–78
- Putnam RD (1995b). Bowling Alone, Revisited. *The Responsive Community* 5: 18–33
- Putnam RD (1995c). Turning In, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social Capital in America. *PS: Political Science and Politics* 28: 664–683
- Putnam RD (1996). The Strange Disappearance of Civic America. *The American Prospect* 24: 34–48
- Putnam, R D (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon and Schuster.
- Putnam, R D, & Leonardi, R. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton university press.
- Sorenson, O (2003). Social networks and industrial geography. *Journal of Evolutionary Economics*, 13(5), 513-527. doi:10.1007/s00191-003-0165-9
- Torége, J (2015). *Tillit och tolerans - en skrift om det sociala kapitalets betydelse för platsens utveckling*. Stockholm: Arena för tillväxt.
- Westlund, H (2006). *Social Capital in the Knowledge Economy: Theory and Empirics*. Berlin, Heidelberg & New York, NY: Springer.
- Westlund, H, & Bolton, R. (2003). Local social capital and entrepreneurship. *Small Business Economics*, 21(2), 77-113.
- Westlund, H, Larsson, J. P., & Olsson, A. R. (2014). Start-ups and Local Entrepreneurial Social Capital in the Municipalities of Sweden. *Regional Studies*, 48(6), 974-994. doi:10.1080/00343404.2013.865836.

